

PROGRAMUL MIȘCĂRII DEMOCRATICE PENTRU SUSȚINEREA RESTRUCTURĂRII

PROIECT

Acest proiect de Program a fost remis de către grupul de inițiativă al "Mișcării democratice pentru susținerea restructurării" pentru a fi publicat în săptămânalul "Literatura și Arta" la data de 12 noiembrie 1988. CC al PCM și organele de resort au interzis apariția acestui material. S-a păstrat doar pagina culeasă și multiplicată ulterior.

Restructurarea nu are alternativă. Dar fără o largă inițiativă a poporului, fără o cointeresare a fiecărui cetățean în realizarea programului de transformări sociale nu ne putem aștepta la un succes real. Restructurarea a început "de sus", însă ea are șanse să devină ireversibilă numai atunci când va fi sprijinită de participarea energică și organizată a poporului, de mișcarea democratică ce se desfășoară în țară.

1. PRINCIPII GENERALE

1. Mișcarea democratică este o uniune social-politică benevolă a cetățenilor, apărută în urma activizării maselor în vederea realizării liniei partidului spre restructurare. Principiile ei de bază sânt democrația și umanismul, publicitatea și legalitatea, controlul din partea obștimii a realizării voinței poporului de către organele sovietice și de stat. Mișcarea democratică este o garanție socială a apărării unui stat bazat pe drept care ar permite obștimii să devină o forță politică reală.

Sarcinile de primă importanță ale Mișcării sânt accelerarea proceselor de restructurare care iau o tot mai mare amploare și realizarea unei adevărate suveranități politice economice și culturale a R.S.S.M în cadrul U.R.S.S.

În acest scop se impune:

- a) demontarea mecanismelor de frânare și crearea unui stat bazat pe drept în al cărui centru se află omul, statul de asemenea, trebuie să aibă față de cetățeni aceleași îndatoriri și responsabilități, pe care le are cetățeanul față de stat.
- b) U.R.S.S. trebuie să devină o uniune de state cu adevărat suverane, bazate pe principiile leniniste ale federalismului.
- c) descentralizarea puterii și investirea cu putere reală a Sovietelor orășenești, raionale, sătești, a întreprinderilor și organizațiilor.
- d) transformarea Sovietelor în organe competente și de eficientizare ale reprezentanților poporului, care dețin întreaga putere pe teritoriile lor.
- e) trecerea R.S.S.M. la autogestiune deplină.

2. Mișcarea sprijină și consolidează aspirațiile locuitorilor republicii, îndreptate spre restructurarea în spirit democratic a societății, indiferent de starea lor socială, de apartenența la

partid, comsomol, syndicate, la alte organizații obștești, de convingerile religioase și de naționalitate. Activitatea în cadrul Mișcării este incompatibilă cu propovăduirea ideilor staliniste, a metodelor de administrare prin comandă, cu concepțiile șocante și naționaliste, cu orice formă a violenței. Mișcarea activează în exclusivitate cu metode democratice, legale și constituționale. Confirmarea prin fapte a principiilor democratice reprezintă condiția de participare la Mișcare.

3. Mișcarea se pronunță pentru formarea unor relații naționale echitabile pe baza principiilor leniniste de egalitate între națiuni.

4. La baza identică a Mișcării stau valorile general umane, democratice și pluralismul, echitatea socială, internaționalismul, recunoașterea suveranității tuturor popoarelor și apărarea drepturilor omului. Mișcarea se călăuzește, de Declarația generală a drepturilor omului a ONU, de Actul final al Consfăturii de la Helsinki, de alte tratate internaționale semnate de țara noastră, de articolele din Constituțiile U.R.S.S. și R.S.S.M. care determină drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenilor, de cursul spre restructurarea în spirit democratic a societății sovietice, formulat în documentele Congresului XXVII al PCUS și în Rezoluțiile Conferinței a XIX-a unionale de partid.

5. Mișcarea colaborează activ cu Sovietele, precum și cu alte organizații social-politice. Mișcarea nu intenționează să-și asume funcțiile altor organizații obștești sau organe de stat. Relațiile dintre ele se bazează pe un dialog democratic și de colaborare. Cazurile de presiune asupra Mișcării sânt date publicității. PCUS își exercită influența asupra Mișcării pe cale democratică, prin intermediul membrilor de partid care au aderat la Mișcare.

II. DEMOCRATIZAREA STATULUI ȘI A SOCIETĂȚII

1. Mișcarea democratică sprijină reforma politică radicală trasată de Conferința a XIX-a unională de partid, care este chemată să creeze un stat al întregului popor, proclamat în Constituția U.R.S.S. În locul unui sistem politic, care activează doar formal în numele poporului, dar care s-a îndepărtat în fapt într-o măsură considerabilă de el, trebuie să ajungem la o adevărată putere a poporului. Toate organele eligibile – de la consiliile colectivelor de muncă și până la Congresul deputaților poporului – trebuie să fie formate din reprezentanți demni, capabili să exprime gândurile și domeniile alegătorilor, să le apere interesele. Mișcarea se pronunță pentru adoptarea unor Legi cu privire la alegeri, pentru o participare activă la companiile electorale, care să asigure o liberă concurență a candidaților și a opiniilor, precum și un control riguros al desfășurării alegerilor. Mișcarea este gata să acorde sprijin candidaților poporului, să consolideze relațiile dintre deputați și alegători, urmărind, totodată, ca deputații să nu se eschiveze de la îndeplinirea poruncilor date de alegători și să nu se abată de la platforma expusă înainte de alegeri. Trebuie realizat în deplină măsură conținutul inițial al lozincii "Toată puterea – Sovietelor! "

2. Mișcarea luptă pentru realizarea drepturilor R.S.S.M. în calitate de republică națională suverană. Poporul Moldovei trebuie să fie stăpân pe propriul său pământ și să rezolve de sine stătător toate problemele. În Constituția U.R.S.S. și R.S.S.M. trebuie delimitate cu strictețe și precizie competența federației de cea a republicii acordându-i-se republicii dreptul de viață în cazurile când urmează să fie soluționate chestiuni de importanță vitală pentru republică. Republica trebuie să aibă dreptul de a întreține legături nemijlocite cu alte state, organizații internaționale. Mișcarea consideră că în Constituția R.S.S.M. trebuie legiferat și concretizat statutul cetățeniei republicane.

3. Mișcarea se pronunță cu consecvență pentru crearea unui stat bazat pe drept. Numai... relațiile dintre stat și cetățeni. Organele de stat și reprezentanții lor au aceiași răspundere față de cetățeni

ca și cetățenii față de stat. Mișcarea sprijină ideea creării unei judecătorii constituționale care să controleze ca exercitarea tuturor funcțiilor juridice, legilor și actelor normative să fie în concordanță cu Constituția.

4. Mișcarea se pronunță cu hotărâre pentru publicitate în toate domeniile vieții sociale. Orice lege sau act normativ, care se răsfrânge asupra intereselor tuturor cetățenilor, trebuie să fie mai întâi publicat în variantă de proiect și numai după discutarea lor publică și aprobarea lor, ele urmează să intre în vigoare. Este necesară publicarea liberă și regulată a informației de ordin politic, economic, social, demografic, juridic, cultural ș.a., pentru ca poporul să poată aprecia în mod obiectiv situația din republică.

Mișcarea se pronunță pentru respectarea dreptului constituțional al cetățenilor la folosirea mijloacelor de informare în masă, pentru libera expunere a opiniilor atât ale persoanelor particulare, cât și ale uniunilor și organizațiilor obștești.

Mișcarea trebuie să aibă propriul organ de presă.

5. Mișcarea trebuie să devină persoană juridică și să dispună de propriul cont. Mijloacele bănești ale Mișcării se formează pe baza donațiilor benevole, precum și pe baza activității ei editoriale, contractuale de muncă, de binefacere ș.a.

6. Mișcarea consideră necesară crearea unui climat sănătos de lucru în toate domeniile vieții sociale din republică. Toate problemele urmează să fie rezolvate pe calea convingerii și a discuțiilor purtate pe picior de egalitate. Mișcarea democratică consideră drept inadmisibilă practica etichetărilor politice, a denigrării și a insultării oponentilor. Califică tentativele de intimidare și manipulare prin intermediul presei a opiniei publice drept anticonstituționale și normale. Mișcarea se pronunță pentru mentalitate politică lucidă, pentru epurarea limbajului politic de balastul demagogico-propagandist.

III. ECONOMIA

1. Mișcarea democratică consideră că economia trebuie să fie un mijloc de realizare a scopurilor sociale subordonate necesităților poporului și fiecărui om în parte. În vederea umanizării ei este necesară o refacere radicală a vechii economii bazate pe sistemul de administrare prin comandă cu mecanismele ei de frânare: monopolismul departamentalist, politica unei economii "coloniale", centralismul politizat, proprietatea anonimă ș.a.m.d. Numai niște relații marfă-bani sănătoase, pluralismul formelor de proprietate, democrația în economie și autogestiunea sânt în stare să redea nașterea unui om al muncii cu adevărat stăpân și să asigure societatea cu producția necesară. Planificarea economiei trebuie să se transforme dintr-un scop în sine într-un mijloc de realizare a unor scopuri umane.

2. Mișcarea sprijină realizarea reformei economice în republică și se pronunță pentru transmiterea pârghiilor de conducere a economiei de la organele unionale și cele unional-republicane în competența republicii. Mișcarea luptă pentru autonomia economică a republicii, adică pentru independența deplină în conducerea producției și repartizarea rezultatelor lor. Dreptul la folosirea și ocrotirea resurselor naturale trebuie, de asemenea, să aparțină republicii.

3. În scopul ocrotirii intereselor economice ale republicii și ale locuitorilor ei, adică pentru a delimita drepturile și îndatoririle lor economice care izvorăsc din prevederile reformei radicale a economiei. Mișcarea se pronunță pentru instituirea cetățeniei R.S.S.M. Totodată, pornind de la faptul că bunăstarea economică a persoanei este unicul fundament pentru asigurarea celorlalte

drepturi politice, culturale, naționale, Mișcarea consideră necesară determinarea riguroasă a drepturilor și a îndatoririlor economice ale organelor de stat ale republicii față de locuitorii ei.

4. Mișcarea consideră că intereselor dezvoltării republicii le corespunde în cel mai înalt grad concepția autogestunii republicane realizarea căreia este o parte componentă și o condiție indispensabilă a suveranității R.S.S.M.

5. Mișcarea sprijină dezvoltarea în continuare a activității cooperatiste și individuale, diversitatea formelor de proprietate, sprijină transmiterea întreprinderilor de stat nerentabile pe baza contractelor colectivelor de muncă, cooperativelor, organizațiilor obștești.

6. Mișcarea consideră drept just un asemenea mod de conducere a economiei naționale, căreia să scutească instituțiile de stat (comitetele, ministerele) să fie eliberate de conducerea nemijlocită a activității economice. Unitățile economice trebuie să activeze independent, pe baza unei autogestuni depline în concordanță cu legea și în corespundere cu contractele și acordurile încheiate. Mișcarea sprijină diversitatea activizării economice, inclusiv dreptul întreprinderilor de a se uni în asociații, sindicate ș.a.m.d.

7. Mișcarea sprijină descentralizarea economiei, crearea unor întreprinderi mici pe baza celor mari. Este necesar să fie lichidate întreprinderile și organizațiile nerentabile și să fie redus în mod radical aparatul administrativ.

8. Mișcarea se pronunță pentru independența R.S.S.M. în realizarea raporturilor economice interrepublicane și externe. La baza acestor raporturi trebuie să stea echivalența valorică a mărfurilor de schimb, a lucrărilor efectuate sau a serviciilor acordate. În competența departamentelor trebuie să rămână exclusiv elaborarea unei politici economice și științifico-tehnice unice. În vederea realizării sus-numitelor principii de conducere a economiei naționale republicane este rațional ca absoluta majoritate a întreprinderilor unionale să fie transmise în competența republicii.

9. Mișcarea consideră că un factor important al dezvoltării multilaterale a legăturilor economice externe este crearea unor întreprinderi mixte și comune cu alte republici unionale și state.

10. Mișcarea se pronunță pentru o asemenea dezvoltare a economiei naționale a republicii care să ar baza pe forțele de producție locale. Politica organizațiilor și a întreprinderilor în domeniul resurselor de muncă trebuie să fie transparentă. Mișcarea se pronunță împotriva importării neîntemeiate a forțelor de muncă în Moldova și sprijină locurile de muncă nerentabile. Este nevoie de un control riguros asupra proceselor legate de migrație. În condițiile actualei catastrofe ecologice, pe un teritoriu cu cea mai densă populație din U.R.S.S. migrația aduce daune tuturor locuitorilor republicii, complică rezolvarea problemei locuințelor pentru localnici (indiferent de naționalitate).

11. Mișcarea consideră agricultura drept ramură principală a economiei naționale și pledează pentru dezvoltarea ei consecventă și prioritară a ei. Este necesar ca gospodăriile agricole să fie scutite de reglementările birocratice. O importanță primordială o are formarea unor organe competente de autoconducere în agricultură, precum și crearea unor condiții social-economice favorabile, menite să ridice la un nivel înalt condițiile de trai ale țărânimii prin darea pământului în folosință permanentă.

12. Mișcarea se pronunță pentru o politică economică și socială care să pornească de la interesele consumatorului. Este necesar să fie introdus un control eficient asupra calității produselor alimentare, inclusiv un control toxicologic.

13. Mișcarea consideră că orice program economic sau proiect să fie supus unei discuții publice în presă, la radio și T.V. Condiția principală a începerii oricărei activități economice trebuie să fie menținerea echilibrului ecologic. Înainte de a începe construirea unor noi unități economice, proiectul lor urmează să fie supus unei expertize menite să aprecieze în ce măsură unitatea proiectată poate să influențeze asupra componenței naționale a populației și asupra modului ei de viață tradițional.

14. Mișcarea insistă asupra efectuării unor cercetări, permanente ale nivelului de viață al populației și asupra publicării rezultatelor acestor cercetări: cheltuieli și venituri, indicii de prețuri ș.a.

Mișcarea consideră ca scopul de prim-ordin al dezvoltării economiei interne să fie asigurarea deplină a necesităților interne ale republicii și în primul rând asigurarea populației cu produse alimentare și cu mărfuri de larg consum.

IV. CULTURA

1. Dezvoltarea culturilor constituie o comoară a omenirii și o cheazășie sigură a existenței și a dezvoltării popoarelor. Mișcarea democratică se pronunță pentru o cultură [text indescifrabil]. Posibilităților, care acceptă sau respinge [text indescifrabil]. În mod liber influența altor culturi, pentru o cultură ce păstrează tradiția și continuitatea, o cultură ce are perspectivă. Mișcarea consideră că principiul de bază în aprecierea fenomenelor din domeniul culturii trebuie să fie toleranța.

2. Mișcarea consideră că o chestiune de prim ordin într-o societate multinațională este stima față de sentimentele naționale ale omului, față de limbă, tradițiile și obiceiurile lui. Fiecare grup etnic din republică trebuie să dispună de toate condițiile pentru dezvoltarea culturii lui. Adevăratul internaționalism pornește de la cunoașterea și atașamentul față de propria cultură națională. În acest sens Mișcarea consideră contopirea mecanică a națiunilor drept un proces ce duce la degradarea și dispariția culturilor naționale.

3. Mișcarea sprijină principiul conform căruia toate chestiunile ce țin de cultura Moldovei trebuie să fie în competența republicii și pledează pentru descentralizarea întregii vieți culturale. Planificarea oricărei acțiuni social-economice trebuie să se efectueze ținându-se sama de urmările pe care aceasta le poate avea pentru culturile naționale.

4. Mișcarea sprijină dreptul tuturor locuitorilor republicii la relații culturale cu conaționali lor din alte republici și țări, grupurile etnice de pe teritoriul R.S.S.M. (ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, evrei, nemți etc.) trebuie să dispună de o autonomie culturală, în cadrul căreia să existe posibilitatea reală de a studia în limba maternă, de a avea presă, teatre, colective folclorice etc. Mișcarea pledează pentru o autonomie culturală a moldovenilor care trăiesc în afara republicii (regiunile Cernăuți, Odesa, Nicolaev ș.a.). Mișcarea luptă pentru dărâmarea zidului chinezesc dintre cultura din R.S.S.M. și cea din R.S.R. [R.F.S.S. Rusă] pentru stabilirea unor raporturi strânse de colaborare și schimb de valori dintre cele două republici.

5. Mișcarea pledează pentru recunoașterea unității limbii moldovenești și române, pentru reabilitarea tuturor clasicilor literaturii, picturii, muzicii moldo-române.

6. Mișcarea consideră de o stringentă necesitate studierea profundă și popularizarea largă și sistematică a istoriei antice, medievale a poporului moldovenesc de pe pozițiile adevărului istoric.

7. Mișcarea pledează pentru deschiderea unui număr suficient de instituții preșcolare și școlare cu predare în limba maternă, pentru lichidarea grădinițelor și școlilor mixte, pentru realizarea dreptului de a studia în instituțiile superioare și medii de specialitate în limba maternă de către moldovenii și reprezentanții grupurilor etnice conlocuitoare. Mișcarea consideră că cerința conform căreia toate manuscrisele disertațiilor trebuie să fie prezentate în limba rusă constituie un element de discriminare națională și contravine politicii naționale leniniste.

8. Mișcarea contribuie la consolidarea contractelor dintre toți locuitorii Moldovei pe baza unui interes cultural reciproc, sprijină schimbul de valori culturale dintre toate grupurile etnice din republică, ajută reprezentanții altor popoare să se includă activ în viața culturală a Moldovei.

V. DREPTURILE OMULUI

1. Mișcarea democratică consideră că la baza drepturilor cetățenești trebuie să stea Declarația generală cu privire la drepturile omului adoptată de către țările membre ale ONU, Pactul cu privire la drepturile cetățenești și politice, Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Actul final al Consfătuirii de la Helsinki. Esența acestor documente trebuie să fie fixată în Constituția R.S.S.M., deoarece nerespectarea acordurilor internaționale nu mai este o chestiune pur internă.

2. Mișcarea pledează pentru introducerea unor garanții juridice și practice în vederea respectării inviolabilității persoanei, a locuinței, a corespondenței, a convorbirilor telefonice, cere să fie realizate în fapt, iar nu numai declarate, drepturile la miting, demonstrații, adunări, procesiuni.

3. Mișcarea consideră că fiecare cetățean trebuie să aibă dreptul de a consulta informația cu privire la țara și republica sa în toate domeniile, să afle rezultatele integrale ale recensămintelor, sondajelor statistice și sociologice, să aibă acces la arhive.

4. Mișcarea pledează pentru anularea hotărârilor organelor administrative cu privire la deportările în masă din 1940-1941 și din 1949, pentru recunoașterea represiunilor în masă drept crime împotriva umanității care nu au termen de prescripție, iar numele executorilor de frunte să fie date publicității. Mișcarea pledează pentru publicarea listelor victimelor pe teritoriul R.S.S.M.

5. Mișcarea pledează pentru reexaminarea tuturor dosarelor celor care au fost condamnați în ultimele decenii pentru convingeri și puncte de vedere încuviințate de politica actuală a statului nostru, să fie revăzute cazurile celor condamnați pentru activitate politică sau religioasă.

Mișcarea consideră că legislația ce reglementează contactele personale, regimul de frontieră și vamal, precum și regimul de pașapoarte trebuie să fie pusă în concordanță cu practica internațională.

VI. PROBLEMA NAȚIONALĂ

1. Mișcarea consideră că e nevoie de o [schimbare] din rădăcini adânci în mentalitatea unui număr considerabil de oameni. Politica antileninistă promovată de Stalin și urmașii săi, stalinistă și neostalinistă, politică ce a slobozit o ramură radicală a politicii naționale de esență a dus multe popoare mici din țara noastră în pragul dispariției, a restrâns funcțiile sociale ale limbilor naționale, a împiedicat dezvoltarea nestingerită a culturilor, reducând considerabil potențialul etnodemografic al unor popoare. Actuala situație în domeniul relațiilor dintre națiuni din U.R.S.S. și R.S.S.M. este anormală.

2. Mișcarea consideră necesară introducerea în Constituția U.R.S.S. a schimbărilor care ar garanta și ar concretiza suveranitatea reală a republicilor unionale. În Moldova problema națională trebuie rezolvată ținându-se seama de interesele grupurilor etnice din republică, fiecare bucurându-se de o autonomie culturală.

3. Mișcarea pledează pentru decretarea limbii materne a moldovenilor drept limbă de stat pe teritoriul R.S.S.M., pentru revenirea la alfabetul latin. Statutul limbii moldovenilor trebuie să fie fixat în Constituția republicii. Decretarea limbii moldovenilor drept limbă de stat ce ar ridica prestigiul ei atât în rândul vorbitorilor, cât și al populației conlocuitoare.

4. Mișcarea consideră că fiecărui popor trebuie să i se asigure dreptul de a avea formație teritorial-statală, de aceea pledează pentru autonomia poporului găgăuz în cadrul R.S.S.M. și pentru exercitarea funcțiilor sociale ale limbii găgăuze în cadrul formației teritorial-statale găgăuze.

5. Totodată Mișcarea se pronunță pentru satisfacerea cerințelor național culturale ale reprezentanților tuturor naționalităților conlocuitoare care au formații teritorial-statale în afara republicii pentru o reală autonomie culturală a tuturor grupurilor etnice.

6. Mișcarea condamnă politica de asimilare și contopire mecanică a națiunilor, cere reducerea și apoi lichidarea definitivă a grădinițelor și școlilor medii mixte.

7. Mișcarea se pronunță categoric împotriva oricăror manifestări de șovinism, naționalism, de înjosire a demnității naționale și instigare a vrajbei între popoare.

VII. ETICA

1. Mișcarea democratică consideră însănătoșirea morală și spirituală a societății și a fiecărui cetățean drept o parte componentă și indispensabilă a restructurării. E nevoie de o morală care să aibă baza pe libertatea personalității: echitate, caritate, onestitate, toleranță, compasiune.

2. Mișcarea pledează pentru prioritatea valorilor general-umane pentru o politică în consens cu morala, pentru o societate liberă și civilizată.

4. Mișcarea susține inițiativa dezinteresată a obștinii în ajutorarea copiilor, părinților lor, vârstnicilor, bolnavilor și organizațiilor care au în acest scop acțiuni de binefacere...